

Univerzita Karlova
Právnická fakulta
Katedra práva životního prostředí

Oponentní posudek disertační práce

Název disertační práce: Soukromoprávní nástroje ochrany životního prostředí
Autor disertační práce: Mgr. Bc. Jan Vévoda
Školitel: prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.
Studijní program: Teoretické právní vědy
Datum uzavření rukopisu: 2. 7. 2018

Úvodem k tématu

Doktorská disertační práce Mgr. Bc. Jana Vévody je věnována tématu využitelnosti prostředků soukromého práva pro ochranu životního prostředí, která je jinak převážně doménou veřejného práva. Toto téma je třeba vnímat jako v posledních letech opět aktuální, a to zejména v kontextu živé diskuse o vztahu mezi veřejným a soukromým právem, započaté zejména v souvislosti s novým občanským zákoníkem. Problematika významu soukromoprávních nástrojů v ochraně životního prostředí je většinou sumarizována konstatováním, že soukromoprávní nástroje mohou být určitým doplňujícím způsobem ochrany životního prostředí, avšak že vzhledem k povaze a specifikům životního prostředí a jeho hodnot musí těžiště jeho ochrany zůstat v oblasti veřejnoprávní regulace, a že použití prostředků soukromého práva zde má určité významné limity i nedostatky. Pokud je mi však známo, nebyly tyto nástroje v ochraně životního prostředí popsány systematictější a obsažnějším způsobem, který by osvětlil důležité vazby těchto dvou oblastí a pojednal by detailněji možnosti aplikace jednotlivých typů těchto nástrojů pro ochranu životního prostředí a jeho jednotlivých složek. Předložená disertační práce může právě tuto určitou mezeru vyplnit, a snaží se o to velmi komplexním způsobem a přehledně, a zároveň do hloubky.

Autor si za cíl své práce vytýčil otázku vyhodnocení použitelnosti soukromoprávních nástrojů k ochraně životního prostředí a na základě provedené analýzy, doplněné o komparaci příslušných nástrojů ve slovenském, polském, rakouském a německém právu, též předložení doporučení a návrhů *de lege ferenda*. V takto pojaté plně šíři, tj. bez omezení soukromoprávních nástrojů pouze na určité jejich typy, jde o ambiciózní cíl, vyžadující navíc i příslušně hluboký vhled do institutů soukromého práva.

Téma předložené práce je mimo jiné vzhledem k potřebě hledání a zdokonalování aplikace všech dostupných právních prostředků, které mohou být využity k hájení životního prostředí a v kontextu nového českého občanského zákoníku vysoce aktuální, které zároveň nebylo v dříve publikovaných pracích komplexně pojednáno. Navíc každá komparace s jinými státy je vždy žádoucí, neboť může přinášet nové poznatky využitelné pro zdokonalení právní úpravy domácí. Mgr. Bc. Jan Vévoda tedy z mého pohledu zvolil téma vysoce nosné. Ze způsobu jeho zpracování je navíc zřejmé, že ve zvolené oblasti se pohybuje s hlubokou znalostí věci, se schopností podpořit svou argumentaci četnou českou i zahraniční odbornou literaturou a zejména ve zcela nadstandartní míře judikaturou českých i jiných soudů, a argumentačně obhájit řadu vlastních názorů, kritizovat i hodnotit.

Ke struktuře a obsahu

Autor na 186 stranách vlastního textu (což odpovídá více než 250 normostranám) po uvedení do problematiky pojednává postupně význam přístupů založených na veřejném a soukromém právu pro ochranu životního prostředí (kapitola 1), soukromoprávní vztahy k jednotlivým složkám životního prostředí (kapitola 2), a tři vybrané nejdůležitější oblasti soukromoprávních nástrojů aplikovatelných ve prospěch životního prostředí, a to ochranu osobnosti (kapitola 3), sousedské právo (kapitola 4) a prevenci škod a jejich nahrazování (kapitola 5). Právě uvedené tři kapitoly tvoří těžiště a hlavní přínos práce. Každá z nich je členěna na podkapitoly, z nichž poslední se vždy věnují srovnání příslušných zahraničních úprav, úvahám *de lege ferenda* a shrnutí podstatného obsahu dané části. Za závěrem o pěkném rozsahu 10 stran následuje seznam použitých zdrojů v dělení na literaturu, internetové zdroje a judikaturu a shrnutí práce v českém a anglickém jazyce. Členění práce je možno považovat za logické, vytknout je možno snad je ne zcela organickou systematiku nadpisů podkapitol zejména v kapitole 1, kde podnadpisy ne zcela odpovídají nadpisu kapitoly (věnují se řadě jiných otázek než pouze „přístupům k ochraně životního prostředí“) a nepostihují otázky „stejného řádu“, a dále nesoulad mezi nadpisem 1.1 (vztah soukromého a veřejného zájmu v ochraně životního prostředí) a obsahem této podkapitoly, který nadpisu v podstatě neodpovídá. Pozitivně hodnotím zařazení jednotlivých komparačních podkapitol do každé ze tří částí věnovaných soukromoprávním nástrojům zvláště; jejich poznatky tak lépe vyniknou ve srovnání s českou právní úpravou, než kdyby byla zařazena samostatná komparační kapitola (což bývá v pracích tohoto druhu obvyklé).

Východiskem doktorandovy práce je teze, že zaměření se na právní nástroje soukromého práva, které jsou tradičními pilíři právního řádu, může pomoci nalézt cesty, jak by mohly být uplatněny novým způsobem, takovým, který umožní jejich aplikaci ve prospěch ochrany životního prostředí, přestože na tuto oblast primárně nebyly zacíleny. Tím nemá být nahrazena, nýbrž pouze doplněna zde převažující veřejnoprávní metoda regulace (str. 2). Práce následně cílí na rozbor tří skupin z těchto soukromoprávních nástrojů, které byly již uvedeny (ochrana osobnosti, sousedská práva a odpovědnost za škodu). Tyto sektory je jistě možno považovat z hlediska využitelnosti pro ochranu životního prostředí za nejdůležitější, avšak v úvodu práce postrádám bližší argumentaci, proč autor zvolil právě tyto tři oblasti, zda zvažoval i nějaké další či zda vůbec další soukromoprávní oblasti s významem pro ochranu životního prostředí existují (rovněž str. 2). Neboli úvodu práce by slušelo bližší obhájení zvoleného směru výzkumu, nikoli pouze jeho konstatování.

Tři zmíněné sektory jsou v kapitolách 3 až 5, které sám autor oprávněně považuje za jádro své práce, analyzovány detailně a se zjevně velmi dobrou znalostí soukromoprávní stránky věci a s využitím celé škály odborných prací z oboru občanského práva, včetně prací historických. Je využita celá řada dostupných komentářů k novému občanskému zákoníku a přístupy autorů jsou vzájemně porovnávány. Nejprve je vždy vysvětlena podstata daného soukromoprávního institutu, jeho hlavní prvky a způsob využití příslušných nástrojů podle právní úpravy, po němž následuje uvažování o konkrétních způsobech využití těchto nástrojů v ochraně životního prostředí. Přitom se autor velmi často uchyluje k vlastním úvahám a argumentačním postupům; jedná se totiž o otázky, které většinou nejsou dosud zodpovězeny literaturou ani judikaturou – právě tento aspekt práce, která se tak nachází na opačném pólu než práce pouze shromažďující a popisující poznatky již k dané problematice publikované, považuji za hodný vyzdvižení. Za velmi zajímavé pokládám například úvahy o možnosti zavést obecnou environmentální žalobu (str. 45), o konceptu příznivosti v osobnostním právu žít v příznivém životním prostředí a dosahu ochrany tímto právem zajišťované na různé části životního prostředí (str. 46-47), o teoretické možnosti vydržení práva znečišťovat (str. 81 a násl.), nebo o možné ochraně před budoucími imisemi (str. 89 a násl.). V těchto, ale i řadě dalších otázek jde autor daleko nad přístup běžný v tomto typu kvalifikačních prací.

Zvláštní zmínku musím věnovat práci s judikaturou. Autor vykazuje nadstandartní orientaci v dostupné judikatuře českých soudů (nejen těch nejvyšších) a poznatky zjištěné v literatuře i své vlastní úvahy doplňuje právě příklady skutečných případů. Ukazuje různé přístupy k řešené problematice, které se u českých soudů vyskytují (srov. např. velmi zdařilý popis „výměny právních názorů“ mezi Nejvyšším soudem a Ústavním soudem ohledně imisí hluku z pozemních komunikací na str. 104 a násl.) a ukazuje tak mimo jiné, jak velký je a může být význam soudnictví v ochraně životního prostředí. Poznává, že ne vždy je vhodné řešit zjištěné problémy a nedostatky změnou legislativy (tj. vyzdvihuje zásadu legislativní zdrženlivosti – str. 121), ale že velkou roli může hrát nová interpretace existujících právních institutů, reagující na nově objevené společenské situace. Ostatně autorův optimismus ohledně pozitivní role soudů v jím řešených oblastech je zjevný: v závěru na str. 184 uvádí, že role a přístup soudů se jeví obecně pozitivní a jejich rozhodovací praxe napomáhá zpřístupňovat či rozšiřovat

aplikovatelnost ustanovení, která původně sloužila k jiným účelům nebo vůbec k ochraně životního prostředí nepřihlížela. Tento autorův závěr podložený konkrétní judikaturou považuji za ne zcela rozšířený, avšak vítám ho – obvykle jsou soudy považovány za spíše konzervativního aktéra, jenž ochraně životního prostředí až tak nepřejde, a proto je třeba o každou změnu k příznivější interpretaci dlouhá léta „bojovat“ (za příklad mohu uvést vývoj soudní interpretace práva na příznivé životní prostředí podle čl. 35 Listiny, tj. ustanovení, které má sloužit právě k ochraně životního prostředí, avšak dosáhnout jeho skutečné aplikace za tímto účelem se zdá i po dlouhých letech od jeho zavedení téměř nemožné).

Z hlediska obsahového závěrem konstatuji, že předložená práce postihuje doktorandem zvolené téma v náležitě šíři a hloubce. Jednotlivé pojednávané části si stále udržují vztah k tématu práce (ve smyslu, že se od něj nevzdalují), práce dodržuje zvolenou systematiku pojednání, která je logická a kompaktní. Práce je velmi čtivá a vlastní argumentace autora častá a kvalitní. Oceňuji poměrně konkrétní návrhy o možných směrech budoucí úpravy legislativy v podkapitolách o úvahách de lege ferenda. Tím autor splňuje cíl vytčený v úvodu práce.

Formální náležitosti

Formální požadavky na kvalifikační práci autor přesvědčivě splnil: vybavil práci bohatým poznámkovým aparátem, cituje použité prameny často a správně, celá bibliografie je uspořádána podle druhů pramenů. Bohatá česká i zahraniční bibliografie a hojnost citování judikatury prozrazují skutečně hluboký vhled autora do pojednávané problematiky. Z hlediska jazykového je třeba poznamenat, že práce je psána téměř bez překlepů či chyb. Z formálního hlediska bych vytkla pouze nedostatečný způsob citování rozsudků ESLP, kde není uváděno číslo stížnosti, a náhodně objevený nesoulad mezi citací rozsudku českého Nejvyššího soudu v poznámce pod čarou č. 78 a v seznamu použité judikatury. Rovněž nepovažuji za vhodné zařazení zahraničních článků v odborných časopisech (např. Harvard Law Review) do sekce internetových zdrojů (a nikoli do sekce článků v časopisech) pouze proto, že k nim autor získal přístup elektronicky. Ve světle citační normy ISO 690 je pak třeba podotknout, že v případě citování kapitol v knihách má být citován rovněž název kapitoly, nikoli pouze jméno autora kapitoly (např. poznámky pod čarou č. 13, 52 a další). Uvedené nedostatky však považuji z hlediska celkového dojmu z práce za marginální.

Závěr

Práci Mgr. Bc. Jana Vévody s názvem Soukromoprávní nástroje ochrany životního prostředí považuji za nadstandartní domnívám se, že tato práce plně vyhovuje požadavkům kladeným na tento druh prací, či je spíše mírně převyšuje. Kritické připomínky, které jsem ve svém posudku vznesla, považuji za drobné. Proto práci v souladu s čl. 66 Pravidel pro organizaci studia na PFUK **doporučuji k obhajobě** před příslušnou komisí pro obhajobu disertačních prací.

Otázka k obhajobě

V kapitole o imisích autor poměrně detailně rozebírá různé přístupy k pojmu „míra přiměřená místním poměrům“ (str. 78 a násl.), uvádí různá kritéria, která byla pro jeho objasnění různými soudy využita (stav obvyklý v dané lokalitě vs. stav žádoucí pro daný typ lokality a další). Jak by autor přehledně shrnul tyto směry a kritéria a jaká je jeho vlastní představa o obsahu tohoto pojmu?

V Praze dne 27. srpna 2017

JUDr. Hana Müllerová, Ph.D.

Ústav státu a práva Akademie věd ČR